
Dowody kompleksowej koordynacji działań pomiędzy rządami komunistycznymi i partiami

Koordynacja wewnątrz Bloku

Wskreszenie po roku 1958 jawnego centralnego ciała, analogicznego do Kominternu lub Kominformu, którego zadaniem byłaby koordynacja Bloku Komunistycznego i ruchów komunistycznych, byłoby sprzeczne z dalekosiężną polityką i jej strategią. Jednakże istnieje znacząca wewnętrzna, a także otwarta informacja o wzmocnieniu, od roku 1959 koordynującej maszyny Bloku. Zostało już opisane ustanowienie w 1959 roku tajnego centrum koordynującego dla służb wywiadu i bezpieczeństwa Bloku. Dodatkowo, jak Chruszczow stwierdził w październiku 1961, stało się *„praktyką organizowanie okresowych wymian poglądów wśród przywódców partii i rządów, na temat głównych problemów gospodarczych i politycznych. Agencje kolektywne państw socjalistycznych – Układ Warszawski i Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej – stały się silniejsze”*.¹ Mniej więcej w tym czasie aktywowany został *Komitet Konsultacji Politycznych* przy Układzie Warszawskim. W roku 1969 powołano komitet ministrów obrony, a w roku 1976 dodano komitet ministrów spraw zagranicznych. Już w roku 1963 przy RWPG usta-

nowiono *Stały Komitet Wykonawczy*, na szczeblu wicepremierów.

Niemniej ważny od takiej ponadnarodowej i ponadrządowej maszyny jest szeroki zasięg wielostronnych i dwustronnych form kontaktów [pisane w 1984 r.], na różnym poziomie, pomiędzy przywódcami partii krajów Bloku komunistycznego i spoza Bloku, a między ich aparatem partyjnym. Systematyczna lektura oficjalnych źródeł komunistycznych, zwłaszcza *Wielkiej Encyklopedii Sowieckiej*, ukazuje zakres i skalę kontaktów rządowych i partyjnych. Wszystkie one dostarczały komunistycznym przywódcom i ich ekspertom od różnych dziedzin, okazji do wymiany informacji, opinii, oraz sprawozdań na temat ich doświadczeń we wdrażaniu strategii i polityki, były miejscem dyskusowania i postanawiania o nowych inicjatywach i metodach.

Prawdopodobieństwo, że oprócz tych potwierdzonych form kontaktu istnieje dodatkowe, bardziej nadrzędne centrum koordynujące tajną politykę Bloku, jest omówione poniżej.

Przed analizą podstawowych, otwartych form koordynacji, należy zwrócić uwagę na główny aspekt, przedstawiony w Encyklopedii, odnośnie różnych form kontaktu. Według tego źródła XXII Zjazd KPZR, w październiku 1961, ustalił „*najbardziej właściwe formy kontaktu pomiędzy partiami w obecnych warunkach*”.² Czou En-lai był obecny na tym zjeździe. Jeśli ostentacyjne opuszczenie przez niego sali obrad jest rozumiane jako gest ze scenariusza operacji dezinformacji, to nasuwa się wniosek, że Chińczycy partycypowali w określaniu, jaką formę przybrać powinny przyszłe kontakty pomiędzy partiami. Pod datą kolejnego roku, w Wielkiej Encyklopedii czytamy stwierdzenie, że w „*nowoczesnych warunkach współpraca partii komunistycznych znajduje wyrażenie w dwustronnych i wielostronnych kontaktach (...) na spotkaniach pomiędzy przywódcami partii i w uczestniczeniu delegacji partii komunistycznych w pracy zjaz-*

dów partyjnych".³ Tak wyrażone w Encyklopedii uznanie dwustronnych form kontaktu, jak i obecności na zjazdach, są znaczące z tego względu, że uzasadnia to kontynuowanie przez Chińczyków dwustronnych kontaktów z Sowietami i innymi członkami Bloku, po wycofaniu się Chin z wielostronnych organizacji Bloku. Ponadto w Encyklopedii jest położony nacisk na znaczenie konferencji dla „*wypracowywania uzgodnień, dotyczących wspólnych akcji wdrażania głównej linii polityki*”. Wyrażenie „wspólna linia polityki” jest w Encyklopedii tak samo często używane, jak inne określenia, dotyczące wspólnej, dalekosiężnej polityki.

Spotkania na szczycie

W maju 1958 zorganizowano w Moskwie pierwsze w serii spotkań na szczycie pierwszych sekretarzy partii krajów Bloku, oraz szefów rządów Bloku, poświęcone integracji gospodarczej europejskich krajów komunistycznych. Spotkania na szczycie, poświęcone temu samemu tematowi odbyły się w latach: 1961, 1962, i 1963, zorganizowane zostały pod auspicjami RWPG.

Moskiewskie spotkanie na szczycie w sierpniu 1961 r., na którym omawiano zawarcie niemieckiego traktatu, miało charakter spotkania *Politycznego Komitetu Doradczego Układu Warszawskiego*. W konsekwencji stało się to praktyką normalną, chociaż nie przestrzegano sztywno, że spotkania robocze tego Politycznego Komitetu Doradczego UW organizowano na szczeblu pierwszych sekretarzy, lub bardzo blisko tego poziomu. Na przykład, w delegacji sowieckiej na spotkaniu Komitetu w styczniu 1965 znaleźli się: Breżniew, Kosygin, Gromyko, Malinowski i Andropow. Omawiano kwestie bezpieczeństwa w Europie, oraz dyskutowano nad zwołaniem europejskiej konferencji do spraw bezpieczeństwa i światowej konferencji do spraw rozbrojenia.⁴

Spotkanie w Bukareszcie w lipcu 1966 miało charakter spotkania na szczycie. Kontynuowano na nim problematykę bezpieczeństwa w Europie, oraz wzywano do wycofania wojsk z Europy, rozwiązania NATO i Układu Warszawskiego.⁵ Kolejne spotkanie na szczycie odbyło się w Sofii (marzec 1968), na którym wydano deklarację w sprawie Wietnamu; w ZSRR (sierpień 1970); w Pradze (styczeń 1972); w Warszawie (kwiecień 1974) oraz w Moskwie (listopad 1978).⁶ W spotkaniu na szczycie w Moskwie w 1970 r. brała udział szczególnie silna delegacja rumuńska, w skład której wchodził Ceausescu, Maurer, Niculescu-Mizil i Manescu. Na spotkaniach w Pradze i Warszawie dyskutowano na temat kwestii europejskich. W *Encyklopedii* zostało odnotowane, że w roku 1970 problem podniesienia skuteczności współpracy pomiędzy partiami komunistycznymi był centralną sprawą dla całego systemu komunistycznego. Starania poszczególnych partii, związane z polityką gospodarczą, sprawami ideologii, wzmocnienia obronności, były ściśle koordynowane.⁷ Odbywały się też spotkania, organizowane niezależnie od RWPG czy Układu Warszawskiego; jedno z nich odbyło się w Moskwie w czerwcu 1967, kolejne w Budapeszcie miesiąc później. Te dwa spotkania zwołano z powodu wojny izraelsko-arabskiej i debatowano nad tą kwestią, wyrażono solidarność ze światem arabskim i żądano wycofania wojsk izraelskich. Jak stwierdzono w *Encyklopedii*: „Te spotkania dostarczyły okazji do wypracowania jednolitego stanowiska, oraz wspólnych działań politycznych i dyplomatycznych”. Dwa kolejne spotkania na szczycie zostały zorganizowane w celu omówienia międzynarodowych zagadnień ideologicznych: jedno w Moskwie (grudzień 1973) i jedno w Pradze (marzec 1975). Dyskutowano na nich nad kierunkiem, w jakim powinna pójść współpraca ideologiczna „w warunkach pogłębiającego się odprężenia”.⁸ Przywódcy polityczni i wojskowi państw Układu Warszawskiego spotkali się w Warszawie, w maju 1980 r.

W uzupełnieniu do oficjalnych spotkań na szczycie, zorganizowano na Krymie serię nieoficjalnych, wakacyjnych zebrań przywódców komunistycznych. Można przeczytać odpowiednie wzmianki i odnośniki dotyczące tych spotkań w latach: 1971, 1972, 1973, 1976, 1977, 1978, oraz prawdopodobnie odbyło się też spotkanie w roku 1974, gdyż tego roku dotyczy informacja z Wielkiej Encyklopedii, że: „*Spotkania krymskie stały się tradycją. Przywódcy informują się wzajemnie oraz zawężają swoje pozycje na polach politycznym, gospodarczym i ideologicznym*”.⁹ Odnośnie roku 1979 w Encyklopedii widnieje stwierdzenie, że „*Spotkania stały się forum, na którym oceniana jest sytuacja międzynarodowa, dyskutowane są wspólne zadania oraz rozwijana jest strategia wspólnych działań. Dzięki spotkaniom krymskim, współpraca pomiędzy komunistycznymi krajami stała się bliższa*”.¹⁰

Według „Prawdy” z 20 marca 1981, na XXVI Zjeździe KPZR odnotowano, że w ciągu minionych lat, do czasu tego zjazdu, odbyło się na Krymie 37 „*przyjacielskich spotkań na szczycie*”. Na tych spotkaniach omawiano przyszły rozwój stosunków pomiędzy braterskimi krajami i partiami, kluczowe problemy światowej polityki oraz zadania na przyszłość.

W latach siedemdziesiątych zainicjowano kolejny, nowy typ spotkań na wysokim szczeblu. We wrześniu-październiku 1975 r., w styczniu 1976 r., oraz w marcu 1977 zorganizowano, odpowiednio w Moskwie, Warszawie i Sofii konferencje drugich sekretarzy komitetów centralnych. Na pierwszej z tych konferencji, która dotyczyła współpracy gospodarczej, obecni byli także wiceszefowie rządów.¹¹ Druga i trzecia konferencje poświęcone były zagadnieniom ideologicznym w okresie odprężenia. Na spotkaniu warszawskim szczególną część obrad przeznaczono też na sprawy europejskie.¹² Zaznaczono, że na spotkaniach w Warszawie i Sofii byli obecni przedstawiciele Kuby, Rumunii, Czechosłowacji.

Jeszcze jeden typ spotkań wart jest odnotowania, który wprawdzie nie jawi się jako spotkanie na szczęblu pierwszych czy drugich sekretarzy, ale zaistniał jako jeszcze jedno ciało doradcze w obrębie *Politycznego Komitetu Doradczego Układu Warszawskiego*. Zwołane zostało do Bukaresztu, stolicy niezależnej, jak powszechnie przypuszczano, Rumunii, w listopadzie 1976 r. Porządek obrad tego spotkania ujmował zagadnienia pogłębiającej się współpracy politycznej i wojskowej pomiędzy członkami Układu. W celu udoskonalenia mechanizmów współpracy politycznej w ramach Układu Warszawskiego, powołano komitet ministrów spraw zagranicznych, razem z kombinowanym sekretariatem, jako organ *Politycznego Komitetu Doradczego*.¹³

Koordinacja poprzez kanały dyplomatyczne

Wraz z przyjęciem planów i strategii dalekosiężnej polityki, reprezentacja dyplomatyczna wewnątrz Bloku otrzymała formalną funkcję permanentnego, politycznego koordynatora, do zadań wśród wszystkich członków Bloku. Prawdziwość powyższej informacji potwierdzają fakty, a mianowicie w latach 1960-62 pomiędzy krajami Bloku mianowano niezwykle dużą liczbę nowych ambasadorów. W roku 1960 nowi ambasadorowie sowieccy zostali wysłani do Bułgarii, Czechosłowacji, na Kubę i Węgry; w roku 1961 do Mongolii, Rumunii, Jugosławii i Albanii; w roku 1962 na Kubę, do Jugosławii i Niemiec Wschodnich. I odwrotnie, do Związku Radzieckiego udali się nowi ambasadorowie z Rumunii, Węgier, Mongolii i Kuby, w roku 1960; z Jugosławii w roku 1961, Chiny mianowały swojego ambasadora do ZSRR w roku 1962 i Czechosłowacja w 1963 r.

W tym samym czasie zmianie uległ status ambasadorów sowieckich. Są wskazówki,¹⁴ które jednoznacznie informują, że

ambasadorowie sowieccy do innych krajów Bloku stali się odpowiedzialni za koordynowanie wszystkich aspektów dalekosiężnej polityki, wewnątrz krajów, do których zostali akredytowani. Ambasadorowie sowieccy są starannie dobierani, żeby mieć pewność, że środowisko, z jakiego się wywodzą, oraz ich doświadczenie będą gwarancją, że nadają się do wykonywania powierzonych im, specyficznych zadań. Z racji pełnienia przez nich funkcji koordynacyjnych, od roku 1960 prawie wszyscy ambasadorowie do innych krajów Bloku byli wcześniej członkami Komitetu Centralnego KPZR. W tym kontekście warto przypomnieć skargi Tito, z 1948 roku, że nie można oczekiwać od Jugosłowian wyjawiania tajnych informacji partyjnych reprezentantom sowieckim, którzy nie mieli odpowiedniego partyjnego statusu. Również interesujące jest, że nie było różnicy co do statusu ambasadorów sowieckich, pomiędzy tymi z nich, którzy objęli swoje placówki w „rozłamowych” krajach Bloku, takich jak Chiny i Rumunia, a tymi z krajów „ortodoksyjnych”, jak Węgry i Bułgaria. Na przykład, ambasadorem sowieckim w Rumunii od roku 1965 do 1971 był Basow, członek Komitetu Centralnego KPZR. sowiecka prasa zaznaczyła, że w lipcu 1966 był on członkiem delegacji sowieckiej na obrady RWPG w Bukareszcie, w której skład weszli także Breżniew i Kosygin.

Obiektem szczególnego zainteresowania powinni być ambasadorowie sowieccy w Chinach. Od roku 1959 do 1965 tę funkcję sprawował Czerwonienko. Warto zaznaczyć, że Czerwonienko został mianowany w okresie, w którym Chiny aktywnie uczestniczyły w formułowaniu dalekosiężnej polityki, i że miał przebywać w Pekinie przez pierwsze pięć lat rozłamu chińsko-sowieckiego. Kluczowa rola ambasadora Czerwonienki jest wyraźniej widoczna w świetle jego życiorysu partyjnego. Począwszy od roku 1951 był on zasłużonym teoretykiem i urzędnikiem partyjnym na Ukrainie; od roku 1956 do 1959 był sekretarzem

Komitetu Centralnego partii ukraińskiej. Jako taki, był bliskim przyjacielem i zaufanym człowiekiem Chruszczowa. Po mianowaniu na ambasadora, wyjechał do Pekinu, gdzie stał się główną postacią partyjną i polityczną, nie będąc przy tym zawodowym dyplomata; jego wysoka pozycja partyjna świadczy o tym, że stosunki partyjne i polityczne między Związkiem Sowieckim a Chinami utrzymywano na poziomie zaawansowanych i bliskich porozumień. Dalsza kariera Czerwonienki jest również interesująca. W roku 1965 został przeniesiony z Pekinu do Pragi, gdzie pełnił swoją misję do roku 1973, czyli przebywał tam w czasie obejmującym zarówno przygotowywanie, jak i następstwa „Praskiej Wiosny”. Od 1973 roku pojawił się w Paryżu, w okresie, gdy rozwijał się tam eurokomunizm, oraz inne elementy komunistycznej strategii na Europę. Przyznano mu dwukrotnie Order Lenina.

W Pekinie następcą Czerwonienki został Łapin, który na stanowisku ambasadora służył od roku 1965 do 1970. Łapin został wybrany na członka Komitetu Centralnego na XXIII Zjeździe KPZR, w roku 1966. Wcześniej, w latach 1944-53, jako naczelny redaktor różnych rozgłośni radiowych, stał się fachowcem od cenzury i manipulowania wiadomościami. Ministrem spraw zagranicznych Federacji Rosyjskiej był w okresie 1960-62, następnie od roku 1962 do 1965 został zastępcą Gromyki.¹⁵

Kolejnym sowieckim ambasadorem w Pekinie był Tołstikow, następcą Łapina, wybitny urzędnik partyjny. Karierę aktywnego działacza rozpoczął w Leningradzie w 1952 roku i tam uczestniczył w pracach Partii, osiągając dość szybko wysokie szczeble awansu partyjnego, aż do funkcji pierwszego sekretarza komitetu terenowego w Leningradzie, jednego z najważniejszych stanowisk partyjnych w Związku Sowieckim, tego, które kiedyś zajmował Żdanow. Członkiem Komitetu Centralnego KPZR został Tołstikow w 1961 roku.

Szczerbakow, który po Tolstikowie przejął ambasadorskie obowiązki w Pekinie w roku 1978, pracował w aparacie Komitetu Centralnego od roku 1949 do 1963 i od 1974 do 1978. Od roku 1966 był członkiem Centralnego Komitetu Rewizyjnego przy KPZR. Jako minister był już wcześniej na placówce sowieckiej w Pekinie, w okresie 1963-64, a były to przełomowe lata dla rozwoju rozłamu chińsko-sowieckiego. Od roku 1964 do roku 1974 był ambasadorem sowieckim w Wietnamie.

Mianowanie na ambasadorów w Chinach, po kolei, tych czterech bardzo wysokiej rangi sowieckich urzędników partyjnych, jest faktem, którego nie da się pogodzić z pogorszeniem chińsko-sowieckich stosunków partyjnych, do jakiego, rzekomo, doszło między tymi państwami.

Kontynuowanie sowieckiej i chińskiej polityki zagranicznej ma także swój wyraz symboliczny, w postaci długoletnich kadencji tych samych osób na stanowisku ministra spraw zagranicznych w ZSRR i w Chinach, Gromyki od 1957 do chwili obecnej [pisane w 1984 r.], oraz Czen Ji od roku 1958 do 1971.

Dwustronna koordynacja wewnątrz Bloku

Nawet jeśli uważa się, że dwustronna koordynacja jest mniej doskonałą formą koordynowania w świecie komunistycznym, niż wielostronna, jednakże jest oficjalnie uznana. Istnieje ogromna ilość dostępnych dowodów, potwierdzających fakt kontynuowania, od roku 1958 do chwili obecnej, dwustronnych wymian wizyt pomiędzy przywódcami Partii i rządów Związku Sowieckiego i innych krajów komunistycznych, włącznie z Chinami, Rumunią, Czechosłowacją, Jugosławią i Kubą, czyli z krajami, które w przeszłości były do pewnego stopnia skłócone z Sowietami.¹⁶

Podczas utrzymywania się rzeczywistego rozłamu Tito-Stalin, próby odwiedzenia wówczas ZSRR przez Tito byłyby droższe od

ceny życia Tito; jednak od roku 1961 aż do swojej śmierci, Tito i inni jugosłowiańscy przywódcy byli prawie corocznymi gośćmi w Związku Sowieckim. Chruszczow, Breżniew, Kosygin i Gromyko, z kolei jeździli do Jugosławii. Tito i jego podwładni podróżowali również do innych krajów komunistycznych, w tym do Chin, począwszy od roku 1970. Śmierć Tito nie zburzyła tego modelu kontaktów; w kwietniu 1982 r. Gromyko złożył wizytę w Jugosławii, a jugosłowiański minister obrony udał się do Moskwy, pomimo pozornych rozdźwięków z powodu Afganistanu i Polski.

W przypadku Rumunii, niektóre z wielu wizyt Ceausescu w Związku Sowieckim zostały całkowicie upublicznione. Natomiast zachodni komentatorzy, pod wpływem dezinformacji, prawie zawsze przyjmowali za pewne, że te wizyty miały na celu próby rozwiązania sytuacji konfliktowych, pomiędzy przywódcami sowieckim i rumuńskim. Ponadto dowody typu: uczestniczenie Rumunii w Układzie Warszawskim i RWPG oraz w spotkaniach krymskich i wielu innych spotkaniach dwustronnych i wielostronnych w ramach Bloku, dalece przewyższają okazyjne dowody z powodu nieuczestniczenia Rumunii w pewnych działaniach, oraz są wyraźnie sprzeczne z jakąkolwiek konfliktową relacją. Prowadzi to do wniosku, że gdy Ceausescu spotykał Breżniewa, nie było to w celu wysłuchania reprimendy, lecz dla wspólnego wypracowywania praktycznych warunków dalszego podtrzymywania fikcji o niezależności Rumunii, oraz wykorzystywania jej z pożytkiem dla dalekosiężnej polityki.

Podobnie skala dowodów, dotyczących czechosłowackich kontaktów ze Związkiem Sowieckim, w formie dwustronnej i wielostronnej, na spotkaniach na szczycie, na naradach Układu Warszawskiego i RWPG, przed, podczas i po wydarzeniach roku 1968, stanowi poparcie wniosku, że kryzys czechosłowacki był planowaną i koordynowaną operacją. Na przykład, w marcu 1968 przedstawiciele Czechosłowacji na konferencji na szczycie kil-

ku krajów Bloku w Dreźnie, nawoływali do dyskusji o zjednoczeniu politycznym i gospodarczym poprzez RWPG i kontakty dwustronne, aby postanowienia styczniowego plenum mogły być, bez przeszkód, skierowane na „realizację linii XIII Zjazdu Partii”, oraz żeby „*mieli oni pewność, że przywództwo Partii zapewni dalszy rozwój socjalizmu*”.¹⁷

Chińska Partia i rząd odgrywały ważną rolę w formułowaniu dalekosiężnej polityki od roku 1958 do 1960. Jako obserwatorzy, Chińczycy byli obecni na naradach RWPG aż do końca roku 1961, uczestniczyli również we wczesnych konferencjach *Politycznego Komitetu Doradczego Układu Warszawskiego*.¹⁸ To właśnie na tych spotkaniach położono fundamenty pod dalszą koordynację działań całego Bloku. Jednak już w roku 1961 dalsze uczestniczenie przez Chiny w wielostronnych zgromadzeniach politycznych, było taktycznie niepożądane. Bowiernie nieprzerwane kontynuowanie takiej ich politycznej aktywności, wystawiłoby chińsko-sowiecką operację dezinformacji na poważne ryzyko. Mniej widoczne chińsko-sowieckie kontakty dwustronne, różnego rodzaju, były podtrzymywane prawie nieustannie, przez cały okres rozłamu. Można przyjąć dwie różne interpretacje tego faktu. Na przykład, dawna, konwencjonalna metodologia widzi spotkania chińsko-sowieckiej komisji granicznej, jako próżne starania, podejmowane w celu rozwiązania sporów granicznych. Według nowej metodologii, takie interpretowanie jest dogodną przykrywką, pod którą można skrywać planowanie i aranżowanie fałszywych incydentów granicznych i innych form spektakularnych konfliktów sowiecko-chińskich i sposobów ich propagandowego wykorzystywania, można też swobodnie koordynować całość strategii i polityki. Tak samo należy odczytywać działania wspólnej sowiecko-chińskiej komisji do spraw nawigacji. Z kolei wymiany delegacji handlowych również mogły stanowić parawan dla kontaktów o charakterze czysto politycznym.

Z *Wielkiej Encyklopedii Sowieckiej* można wyłowić wiele sugestywne fragmenty informacji, prowokujące do myślenia i wnioskowania. Na przykład:

- w kwietniu 1961 r. chińska delegacja handlowa została przyjęta w Moskwie przez Chruszczowa;
- w roku 1962 delegacje partii chińskiej były obecne na zjazdach partii we Wschodniej Europie;
- w styczniu 1963 delegacja sowieckiej rady najwyższej pod przewodnictwem Andropowa, ówczesnego sekretarza Komitetu Centralnego, odpowiedzialnego za kraje Bloku, złożyła wizytę w Chinach;
- od 5 do 20 lipca 1963 r., odbyły się w Moskwie spotkania pomiędzy głównymi strategami KPZR i KPCh. Delegacji chińskiej przewodził Teng Siao-ping, w skład delegacji KPZR wchodził: Susłow, W. Griszin, Andropow, Iliczew, Ponomarjew, Satjukow i Czerwonienko. Chińska delegacja została przyjęta przez Komitet Centralny sowieckiej partii. Obecność w Moskwie delegacji chińskiej zbiegła się z negocjacjami w sprawie traktatu o zakazie prób jądrowych. Spotkania pomiędzy delegacjami zostały przerwane, lecz postanowiono, że ich rozmowy powinny zostać wznowione w późniejszym terminie;¹⁹
- w październiku 1964 r. odbyło się spotkanie chińsko-sowieckiej komisji kolejowej w Chabarowsku;
- w tym samym miesiącu delegacje: sowiecka, rumuńska, kubańska i z innych krajów, uczestniczyły w obchodach rocznicy chińskiej rewolucji; delegacji sowieckiej przewodził W. Griszin, członek-kandydat do prezydium i przewodniczący organizacji sowieckich związków zawodowych;²⁰
- od 5 do 14 listopada 1964 r. przebywała w Związku Sowieckim delegacja chińskiej partii i rządu, pod przewodnictwem Czou

En-laia i spotkała się z Breżniewem, Andropowem, Kosyginem, Podgornym, Gromyką i innymi, oraz podpisała umowę.²¹ Obecność Gromyki wskazuje na to, że spotkanie dotyczyło koordynowania polityki zagranicznej;

- w dniach 5-6 i 10-11 lutego 1965 delegacja sowiecka pod przewodnictwem Kosygina zatrzymała się w Chinach, w drodze do Wietnamu i z powrotem, w celu negocjacji z chińskimi przywódcami z Mao na czele;²²
- 7 i 13-14 stycznia 1966 r. wizytę w Chinach złożył Szelepin, podróżujący do Wietnamu i z powrotem. Może być zbiegiem okoliczności lub nie, że od 11 do 17 stycznia tegoż roku w Mongolii przebywał Breżniew;²³
- w czerwcu 1966 Czou En-lai złożył wizytę w Albanii, oraz przewodniczył delegacji do Rumunii na rozmowy z rumuńskimi przywódcami;
- od 19 czerwca do 8 sierpnia 1969 r. wspólna komisja chińsko-sowiecka do spraw nawigacji w Basenie Amuru zorganizowała piętnastą sesję i osiągnęła porozumienie. Nie ma żadnych danych odnośnie poprzednich czternastu sesji;
- we wrześniu 1969 r. przywódcy rumuńscy złożyli wizytę w Pekinie; 11 września Kosygin spotkał się z Czou En-laiem w Pekinie; 20 października miały miejsce w Pekinie negocjacje chińsko-sowieckie, poświęcone problemom wspólnego zainteresowania.²⁴ Delegacji sowieckiej przewodził pierwszy wiceminister spraw zagranicznych W. W. Kuzniecowa.²⁵ Tenże Kuzniecowa pozostał w Chinach do 13 czerwca 1970;²⁶
- 15 sierpnia 1970 r. wiceminister spraw zagranicznych Iliczew przybył do Pekinu jako przewodniczący delegacji sowieckiego rządu, na negocjacje z Chińczykami;²⁷
- między lipcem a grudniem 1970 r. odbyło się szesnaście chińsko-sowieckich sesji negocjacyjnych, poświęconych uregulowaniu problemów granicznych;

- w sierpniu i we wrześniu 1970 r. w Chabarowsku odbyły się negocjacje w sprawie chińsko-sowieckiego handlu granicznego;²⁸
- 18 listopada 1970 r. nowy ambasador sowiecki Tolstikow spotkał się z Czou En-laiem;
- w roku 1971r. kontynuowano negocjacje w sprawie problemów granicznych; od czerwca do sierpnia chiński wiceminister przebywał w ZSRR, jako przewodniczący delegacji handlowej, negocjującej dostawy; podpisano w Moskwie umowę handlową;
- w roku 1972 chińsko-sowieckie negocjacje w sprawie problemów granicznych nie posunęły się naprzód „ze względu na negatywne stanowisko Chin”; w czerwcu złożyła wizytę w Chinach sowiecka delegacja handlowa, kierowana przez I. Griszina;
- w roku 1973 kontynuowano negocjacje w sprawie problemów granicznych, na szczęblu wiceministrów spraw zagranicznych;
- w lutym i marcu 1973 r. odbyły się sesje wspólnej komisji sowiecko-chińskiej.²⁹
- w roku 1974 kontynuowano negocjacje graniczne, z udziałem wiceministrów spraw zagranicznych;
- w lutym 1974 r. uruchomiono bezpośrednio połączenie lotnicze z Moskwy do Chin;
- w lutym-marcu 1974 r. odbyła się sesja wspólnej komisji sowiecko-chińskiej do spraw nawigacji;
- 25 czerwca 1974 r. przybyła do Chin delegacja sowiecka pod przewodnictwem wiceministra Iliczewa, w celu przeprowadzenia negocjacji w sprawie konfliktów granicznych;³⁰
- 12 listopada 1975 r. przybył do Pekinu wiceminister Iliczew, w celu negocjacji granicznych;³¹

- we wrześniu 1976 r. Komitet Centralny KPZR wysłał depeşe kondolencyjną z powodu śmierci Mao; Gromyko i Mazurow, obaj członkowie Politbiura, złożyli wizytę w chińskiej ambasadzie;
- 29 listopada 1976 r. wiceminister Iliczew przybył do Chin; negocjacje w sprawie problemów granicznych były kontynuowane w Pekinie do lutego 1977 r.;^{3 2}
- od lipca do października 1977 r., po dwóch latach przerwy, wznowiła swoje sesje wspólna sowiecko-chińska komisja mieszana do spraw nawigacji;
- w dniach 20-28 lipca 1977 r., chińska rządowa delegacja handlowa, kierowana przez wiceministra handlu zagranicznego, złożyła wizytę w Związku Sowieckim i została przyjęta przez Patoliczewa;^{3 3}
- w kwietniu 1978 r. Iliczew przybył do Pekinu, by wznowić negocjacje;
- od 29 września do 30 listopada 1979 r. w Moskwie odbywały się rozmowy pomiędzy wiceministrem Iliczewem i chińskim wiceministrem spraw zagranicznych, Łang Ju-pingiem. W rozmowach tych poruszono „szerokie zagadnienia dotyczące stosunków politycznych i gospodarczych”, innych niż spory graniczne. Postanowiono, jak relacjonowała agencja TASS, że te rozmowy będą kontynuowane w Pekinie. Gromyko spotkał się z Łangiem w grudniu 1979 r.;^{3 4}
- na początku roku 1981 Chiny i Związek Sowiecki odnowiły porozumienie o prawach nawigacyjnych na rzece Amur; była to dwudziesta trzecia sesja z serii negocjacji, które zaczęły się w roku 1951;
- w marcu 1982 trzech chińskich ekspertów przybyło do Moskwy w celu przestudiowania sowieckich technik zarządzania; zostali oni przyjęci przez wiceprzewodniczącego sowieckiego państwowego komitetu planowania.^{3 5}

Oczywiście, ta lista kontaktów dwustronnych [do roku 1984 r. kiedy wydano niniejszą pracę] nie jest kompletna. Ale nawet przy tej przytoczonej, niepełnej ilości wzajemnych wizyt, nie da się znaleźć, bo nie istnieje analogiczna lista dwustronnych kontaktów sowiecko-jugosłowiańskich z lat faktycznego rozłamu Tito-Stalin. Przez część okresu rozłamu chińskiego, Związek Sowiecki był reprezentowany w Pekinie przez wiceministra, a także przez czołowych urzędników partyjnych na stanowisku ambasadora. Z tego fragmentarycznego przeglądu wzajemnych wizyt, wyłania się obraz dwustronnych kontaktów chińsko-sowieckich, który bardziej odpowiada wspólnym, politycznym działaniom koordynująco-taktycznym, niż nieudolnym próbom regulowania wzajemnych konfliktów. Należy zwrócić szczególną uwagę na dwóch głównych strategów sowieckich, wysokiej rangi, którzy brali udział w rozmowach z Chińczykami: na Kuzniecowa, głównego specjalistę od polityki zagranicznej, oraz Iliczewa, specjalistę od spraw ideologii, a również od spraw zagranicznych z bezpieczeństwem europejskim włącznie.³⁶ Trzeba też odnotować obecność Andropowa, specjalizującego się w sprawach Bloku, później szefa KGB, a obecnie [1984 r.] przywódcy KPZR. Tychwinskij, ekspert w sprawach dezinformacji, również wchodził w skład sowieckich delegacji. Po stronie chińskiej w dyskusjach również wzięli udział wybitni reprezentanci chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych, co sugeruje, że tematy tych rozmów były znacznie szersze, niż tylko problemy graniczne.

Liczba delegacji handlowych, wysłanych przez Chińczyków do Związku Sowieckiego jest wprost uderzająca. Ponadto można zauważyć, że w latach 1971, 1973 i 1977 reprezentacje Chin przybyły do ZSRR w lipcu i sierpniu, czyli w czasie odbywających się na Krymie spotkań na szczycie; nie można więc wykluczyć ewentualności potajemnego uczestniczenia w nich Chińczyków.

Można również udokumentować podobny wzorzec dwustronnych kontaktów na wysokim szczeblu między Sowietami a Wietnamczykami, oraz między Chińczykami a Wietnamczykami.

Przed zakończeniem tematu wewnątrzblokowej koordynacji, należałoby wspomnieć pokrótce o roboczych stosunkach, utrzymywanych regularnie pomiędzy specjalistycznymi wydziałami komitetów centralnych partii komunistycznych Bloku. Intensywne kontakty prowadzone były i są przede wszystkim między wydziałami administracyjnymi, międzynarodowymi, ideologicznymi; inne wydziały także prowadziły wzajemną współpracę. Takie kontakty dotyczą też partii spoza krajów Bloku, w tym przypadku odnosi się to do większych partii, wewnątrz których istnieją podobne wydziały.

Koordynacja między partiami Bloku a partiami spoza Bloku

Ustalenia, dotyczące koordynowania działań pomiędzy partiami Bloku z tymi spoza Bloku, oraz osiągnięcie tego, co Chruszczow nazywał synchronizacją ich działalności z polityką, są tak obszerne, że jedynie ogólny zarys może być tutaj przedstawiony.

Fundamentalne znaczenie mają międzynarodowe konferencje partii Bloku, z partiami spoza Bloku. Na kongresie sześćdziesięciu czterech partii, w listopadzie 1957 roku postanowiono wypracować nową politykę o dalekim zasięgu perspektywicznym, oraz strategię wspólną dla partii Bloku sowieckiego i dla międzynarodowego ruchu komunistycznego. Na kongresie osiemdziesięciu jeden partii, formalnie przyjęto tę nową politykę i strategię. Partie chińska, albańska, rumuńska, czechosłowacka, francuska, włoska i hiszpańska także wzięły w tym udział. Następny taki kongres odbył się w Moskwie w czerwcu 1969 r. Uczestniczyło 75 partii, 9 z krajów Bloku i 66 spoza bloku. Obec-

ność na obradach kongresu pięciu członków Politbiura KPZR wskazuje na znaczenie, przydawane temu zjazdowi przez KPZR. Kongres dokonał przeglądu sytuacji i dokonań z poprzednich dziesięciu lat i przyjął program działań na przyszłość. Partie francuska, włoska i hiszpańska w tym uczestniczyły.³⁷ Przygotowania do konferencji z roku 1969 zajęły ponad cztery lata.

W tym okresie odbywały się też inne konferencje międzynarodowe, poświęcone specyficznym aspektom polityki. Na przykład w październiku 1965 odbyły się dwie konferencje, w Moskwie i w Czechosłowacji (w Pradze), w celu uczczenia trzydziestej rocznicy *VII Kongresu Kominternu*, który zaaprobował taktykę „zjednoczonych frontów” [komunistów z socjalistami i innymi lewicowo-liberalnymi] już w roku 1935. Reprezentanci czterdziestu partii, uczestniczący w moskiewskim spotkaniu, przygotowali raport na temat historycznego znaczenia *VII Kongresu Kominternu* dla nowoczesnego ruchu komunistycznego.³⁸ Zgodnie z *Wielką Encyklopedią Sowiecką*, zostały wtedy zrehabilitowane „nowe strategiczne i taktyczne formy i metody” dla ruchu komunistycznego. W styczniu 1970 r., na konferencji dwudziestu ośmiu partii europejskich w Moskwie dyskutowano na temat bezpieczeństwa europejskiego. We wrześniu tegoż roku w Budapeszcie czterdzieści pięć partii dyskutowało na temat wspólnych działań przeciwko imperializmowi.³⁹

Systematycznie organizowano również regionalne konferencje partii komunistycznych w Europie Zachodniej, Skandynawii, Ameryce Łacińskiej, Ameryce Środkowej, partii z krajów śródziemnomorskich, oraz z krajów arabskich i afrykańskich. W tej europejskiej serii odbyły się konferencje w Tihany i w Berlinie w roku 1976, na których aktywne były partie eurokomunistyczne. Można tak wprost w nieskończoność przedstawiać listę rozmaitych konferencji partyjnych.

Zjazdy KPZR dostarczają najważniejszych sposobności dla konsultacji i koordynacji. Zjazdy pozostałych komunistycznych partii krajów Bloku, przyciągają reprezentacje z bratnich partii, w znacznej liczbie. Wyliczenie ich wszystkich byłoby zbyt ciężkie, ale parę przykładów warto przytoczyć dla zilustrowania omawianego zagadnienia. Na dwunastym zjeździe Partii w Czechosłowacji w 1962 roku było obecnych 68 delegacji, na ósmym zjeździe jugosłowiańskim w 1964 było 30 reprezentacji, a na zjazd rumuński w 1965 roku przyjechało ich 57. Gdziekolwiek pozwalają warunki, na zjazdach partii komunistycznych spoza Bloku są obecne delegacje partii z krajów Bloku. Poza tymi, istnieją niezliczone oficjalne i nieoficjalne formy kontaktów pomiędzy partiami komunistycznymi a narodowymi i międzynarodowymi komunistycznymi organizacjami „frontowymi” [fasadowymi; gdzie za „fasadą” ukrywają się partie komunistyczne lub wprost Moskwa], takich jak na przykład *Światowa Federacja Związków Zawodowych* i *Światowa Rada Pokoju*.

Stałe połączenie pomiędzy partiami krajów Bloku a partiami spoza Bloku odbywa się poprzez wydział międzynarodowy Komitetu Centralnego KPZR, pod przewodnictwem Ponomarjewa (ten wydział ma przedstawicieli rezydujących za granicą) oraz poprzez *World Marxist Review* (Światowy Przegląd Marksistowski), publikowany w Pradze, przy którym pewna liczba przedstawicieli partii Bloku i spoza Bloku pracuje razem, jako stali członkowie personelu. *World Marxist Review* organizuje konferencje teoretyczne, poświęcone najważniejszym zagadnieniom polityki.

Każdego roku ogromna liczba dwustronnych wizyt jest składana w ZSRR i innych krajach komunistycznych przez przywódców i funkcjonariuszy partii komunistycznych spoza Bloku, podróżujących w ramach służbowych delegacji partyjnych.

Wnioski

Skala kontaktów pomiędzy partiami komunistycznymi, wewnątrz i na zewnątrz Bloku, od roku 1958 do 1980, nie ma analogii gdziekolwiek indziej na świecie. Przytłaczająca większość zebrań komunistycznych odbywa się za zamkniętymi drzwiami; nie wiadomo o nich więcej, niż to, co przywódcy tych partii chcą, żeby było wiadome. Pozbawieni autentycznych wiadomości i zahipnotyzowani „rewelacjami” o braku jedności komunistycznej, zaczerpniętymi ze źródeł komunistycznych, zachodni komentatorzy mają tendencje do niedoceniań czy nawet ignorowania ogromnej ilości dowodów na kontynuowanie przez Blok sowiecki systematycznej i całościowej koordynacji wszelkich poczynań, która trwa nieprzerwanie od roku 1958 do chwili obecnej. Skala, zakres i sposób, w który ta koordynacja jest przeprowadzana, obalają pogląd, że międzynarodowy komunizm jest ruchem, który utracił swój rozmach, kierunek, oraz ideologiczny sens celu, wskutek braku jedności. Co więcej, ruch komunistyczny nie utracił swojego kontrolowanego, zorganizowanego i zdyscyplinowanego charakteru. Rzeczywiste i systematyczne buntowanie się ze strony któregośkolwiek kraju komunistycznego, mogłoby jedynie doprowadzić do wydalenia z Bloku Komunistycznego i bojkotu przez wszystkie pozostałe kraje komunistyczne, jak było to w przypadku Jugosławii w roku 1948. To, co zmieniło się, począwszy od lat 1957-60, nie dotyczy samej natury komunizmu, lecz docenienia przez przywódców komunistycznych korzyści strategicznych i taktycznych, płynących z pozorowanych rozłamów wewnątrz ruchu, oraz doświadczenie, jakie oni zdobyli, odnośnie wykorzystywania tego w interesie daleko siężnej polityki. Stara metodologia każe rozwiązywać problem sprzeczności pomiędzy dowodami na rzeczywistość koordynowania a dowodami na brak jedności, poprzez ignorowanie większości dowodów dokładnej koordynacji. „Nowa metodologia”

wskazuje, że rozwiązaniem tego problemu jest ujawnienie wykalkulowanej i zaaranżowanej, fałszywej natury braku jedności. Skala potwierdzonych źródłowo kontaktów pomiędzy Sowietami a Chińczykami, Jugosłowianami, Rumunami i eurokomunistami, zdradza naturę „rozłamów” i „nieporozumień” pomiędzy nimi, oraz potwierdza, że nie są one niczym innym, jak przejawami strategicznej dezinformacji, skierowanej do świata niekomunistycznego, w działaniach mających na celu wspieranie dalekośiężnej polityki.

Przypisy do Rozdziału 23

¹ Zobacz: *CSP*, tom IV, str. 44.

² *Encyklopedia (GSE)*, 1962, str. 460.

³ *Encyklopedia (GSE)*, 1963, str. 451.

⁴ *Encyklopedia (GSE)*, 1966, str. 52.

⁵ *Encyklopedia (GSE)*, 1967, strony 447, 472-473.

⁶ Dla Pragi [w:] *Encyklopedia (GSE)*, 1973, str. 491; dla Warszawy [w:] *GSE (1975)*, str. 502-503.

⁷ *Encyklopedia (GSE)*, 1971, str. 55.

⁸ *Encyklopedia (GSE)*, 1976, str. 487.

⁹ *Encyklopedia (GSE)*, 1974, str. 6.

¹⁰ *Encyklopedia (GSE)*, 1975, str. 502.

¹¹ *Encyklopedia (GSE)*, 1976, str. 42.

¹² *Encyklopedia (GSE)*, 1977, strony 18, 44.

¹³ *Encyklopedia (GSE)*, 1977, str. 454.

¹⁴ Zobacz, na przykład: *Encyklopedia (GSE)*, 1967, str. 35.

¹⁵ *Encyklopedia (GSE)*, 1966, str. 598.

¹⁶ Zobacz dział „Sekcje” odnośnie rozwoju kontaktów komunistycznych, [w:] *Encyklopedia (GSE)*, corocznie, począwszy od roku 1958.

¹⁷ *Encyklopedia (GSE)*, 1969, str. 468.

- ¹⁸ *Encyklopedia* (GSE), 1962, str. 283.
- ¹⁹ *Encyklopedia* (GSE), 1964, str.15.
- ²⁰ *Encyklopedia* (GSE), 1965, str. 285.
- ²¹ *Encyklopedia* (GSE), 1965, strony 47, 69, 75, 459, także *Encyklopedia* (GSE), 1970, str. 63.
- ²² *Encyklopedia* (GSE), 1966, strony 26, 51.
- ²³ *Encyklopedia* (GSE), 1967, strony 473, 475.
- ²⁴ *Encyklopedia* (GSE), 1970, strony 53, 62.
- ²⁵ *Encyklopedia* (GSE), 1970, str. 53.
- ²⁶ *Encyklopedia* (GSE), 1971, str. 80.
- ²⁷ Tamże.
- ²⁸ *Encyklopedia* (GSE), 1971, str. 66.
- ²⁹ *Encyklopedia* (GSE), 1974, str. 310.
- ³⁰ *Encyklopedia* (GSE), 1975, str. 64.
- ³¹ *Encyklopedia* (GSE), 1976, str. 59.
- ³² *Encyklopedia* (GSE), 1977, strony 65, 295.
- ³³ *Encyklopedia* (GSE), 1978, str. 56.
- ³⁴ *Encyklopedia* (GSE), 1980, str. 64.
- ³⁵ *New York Times*, 25 marca 1982 r.
- ³⁶ W latach 1980-81 przewodził on delegacji sowieckiej na *Konferencji KBWE* w Madrycie.
- ³⁷ *Encyklopedia* (GSE), 1970), strony 9-22.
- ³⁸ *Encyklopedia* (GSE), 1966), strony 466-467.
- ³⁹ *Encyklopedia* (GSE), 1971, str. 34.